

Nguyễn Hải Vân và Nguyễn Việt Dũng
Trung tâm Con người và Thiên nhiên

Chỉ số Môi trường - Xã hội

Cho lập kế hoạch và thực hiện
REDD+ cấp tỉnh

Bộ chỉ số môi trường - xã hội cho thực hiện REDD+ cấp tỉnh (REDD+ Environmental and Social Index), gọi tắt là RESI, đánh dấu những nỗ lực đầu tiên để đánh giá, đo lường và so sánh về mức độ sẵn sàng cho thực hiện REDD+ ở cấp địa phương. Thông qua các tiêu chí và chỉ số cụ thể, bức tranh khái quát về hiện trạng, điều kiện môi trường - xã hội, chính sách - pháp luật và tổ chức - thể chế lâm nghiệp của địa phương sẽ được mô tả và đo đếm; từ đó, giúp xác định được các lợi thế sẵn có cũng như dự báo trước được các thách thức, rủi ro tiềm ẩn khi quyết định xây dựng và thực hiện REDD+ trong từng bối cảnh cụ thể. Nói cách khác, RESI được xây dựng và thiết kế như một bộ công cụ đảm bảo an toàn cho REDD+. Tùy thuộc vào thời điểm đánh giá, RESI sẽ có ý nghĩa đặc biệt quan trọng cho các nhà đầu tư (chính phủ, các tổ chức phi chính phủ, nhà tài trợ hay công ty tư nhân) khi tiến hành khảo sát và tìm kiếm những địa điểm tối ưu để triển khai REDD+, xây dựng và thực hiện lồng ghép các biện pháp đảm bảo an toàn nhằm giảm thiểu rủi ro, cũng như đánh giá hiệu quả, tác động của các can thiệp REDD+ trong tương lai.

Giới thiệu

Giảm phát thải khí nhà kính từ mất rừng và suy thoái rừng (REDD+) là một sáng kiến quốc tế tập trung vào vai trò của rừng như một giải pháp giảm thiểu tác động của biến đổi khí hậu toàn cầu. Khi mới ra đời, sáng kiến này hứa hẹn khả năng mang lại nhiều lợi ích về kinh tế, môi trường và xã hội từ quản lý bảo vệ rừng bền vững, nâng cao trữ lượng cacbon rừng và cải thiện sinh kế cộng đồng. Tuy nhiên, là một sáng kiến mới và chưa có tiền lệ, nhiều nghiên cứu và thảo luận cũng đã chỉ ra rằng, REDD+ có thể tiềm ẩn rất nhiều rủi ro do những thay đổi trong quy hoạch sử dụng đất, quyền tiếp cận tài nguyên; từ đó, ảnh hưởng đến sinh kế của cộng đồng địa phương, nhất là đồng bào dân tộc thiểu số sống dựa vào rừng. Yêu cầu áp dụng các biện pháp đảm bảo an toàn môi trường và xã hội cho các quốc gia đang thực hiện REDD+ đã được hướng dẫn bởi Nguyên tắc Cancun hay các tiêu chuẩn tự nguyện khác. Tại Việt Nam, để thực hiện Kế hoạch hành động REDD+ quốc gia, Chính phủ đã yêu cầu các tỉnh xây dựng Kế hoạch hành động REDD+ cấp tỉnh (PRAP), tuy nhiên lại chưa có hướng dẫn cụ thể để nhận diện, đánh giá các lợi thế hoặc rủi ro để có thể lồng ghép vào quá trình lựa chọn địa bàn, lập kế hoạch, triển khai và giám sát thực hiện. Một công cụ giúp đo đếm được mức độ sẵn sàng của địa phương về chính sách, tổ chức, thể chế cũng như xác định được các thuận lợi hoặc rào cản về môi trường, xã hội trong lĩnh vực lâm nghiệp sẽ giúp các nhà quản lý và lập kế hoạch lựa chọn được các biện pháp can thiệp REDD+ phù hợp và khả thi hơn.

Với những lí do trên, trong thời gian 3 năm (2012-2015), Trung tâm Con người và Thiên nhiên (PanNature) đã phối hợp với Trung tâm Nghiên cứu Tài nguyên và Môi trường (CRES, thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội), Tổ chức Tropenbos Việt Nam (TBI), cùng sự hỗ trợ kỹ thuật của TS. Pamela McElwee, Đại học Rutgers (Hoa Kỳ) nghiên cứu xây dựng và phát triển bộ chỉ số môi trường - xã hội cho thực hiện REDD+ cấp tỉnh, gọi tắt là RESI. Về bản chất, bộ chỉ số này giúp nhận diện và đánh giá **hiện trạng và điều kiện môi trường - xã hội** có thể ảnh hưởng, tích cực hoặc tiêu cực, đến thực hiện REDD+ trong bối cảnh cụ thể của từng địa phương. Nói cách khác, RESI giúp đo lường và so sánh được **mức độ sẵn sàng** để thực hiện REDD+ của các tỉnh, giúp cho các nhà đầu tư (chính phủ, các tổ chức phi chính phủ hay công ty tư nhân) có thể tham khảo, tìm kiếm và lựa chọn những địa bàn tối ưu để triển khai REDD+; giúp cho cơ quan quản lý lồng ghép các biện pháp can thiệp để giảm thiểu rủi ro môi trường, xã hội trong quá trình thực hiện, cũng như đánh giá được hiệu quả, tác động của các can thiệp REDD+ trong tương lai.

Thông tin chi tiết về RESI: www.nature.org.vn/resi/vi

Phát triển chỉ số RESI theo cách tiếp cận có sự tham gia

Bộ chỉ số RESI là kết quả của quá trình học hỏi, tham vấn các bên liên quan, thử nghiệm hiện trường theo cách tiếp cận có sự tham gia. Dựa trên các hiểu biết chung về rủi ro tiềm ẩn của REDD+, các nguyên tắc về đảm bảo an toàn môi trường - xã hội trong thực hiện REDD+, nội dung của kế hoạch hành động REDD+ quốc gia của Việt Nam, 04 hợp phần (tiêu chí lĩnh vực) về để kiểm chứng mức độ sẵn sàng cho thực hiện REDD+ cấp tỉnh được đề xuất là: hệ thống chính sách-pháp luật điều chỉnh cấp địa phương; nền tảng tổ chức-thể chế hỗ trợ lâm nghiệp; điều kiện môi trường; và điều kiện xã hội cho thực hiện REDD+. Tiếp đó, một khóa tập huấn về kỹ thuật phát triển chỉ số cấp tỉnh đã được tổ chức, cung cấp cho nhóm nghiên cứu các kiến thức căn bản về phát triển chỉ số giám sát-đánh giá, cũng như kinh nghiệm thực tiễn về phát triển và áp dụng các công cụ chỉ số khác ở Việt Nam như PCI (Chỉ số cạnh tranh cấp tỉnh của VCCI), PAPI (Chỉ số hiệu quả quản trị và hành chính công cấp tỉnh của UNDP), PGA (Thí điểm đánh giá quản trị lâm nghiệp cấp tỉnh của UN-REDD) và Chỉ số phát triển bền vững tỉnh Quảng Trị. Ở bước tiếp theo, một dự thảo khung chỉ số đã được phát triển chi tiết cho từng tiêu chí lĩnh vực, và được nhiều bên góp ý, sửa đổi tại các hội thảo tham vấn có sự tham gia của 40 người là chuyên gia, đại diện các cơ quan lâm nghiệp trung ương và địa phương, các tổ chức phi chính phủ và dự án đang thực hiện REDD+. Bản dự thảo này cũng đã được Tiểu nhóm kỹ thuật về Quản trị của Mạng lưới REDD+ Việt Nam sau đó góp ý. Trên cơ sở khung nội dung chỉ số đã được các bên đồng thuận, nhóm nghiên cứu đã xây dựng bộ công cụ (câu hỏi) tương ứng để thu thập thông tin. Bộ câu hỏi này sau đó đã được nhóm phối hợp PanNature, CRES, TBI và TS. Pamela áp dụng thử nghiệm tại tỉnh Lâm Đồng, bao gồm các hoạt động tham vấn cấp tỉnh (Sở NN-PTNT, Sở KH-ĐT, Sở TN-MT, Chi cục Kiểm lâm, Chi cục Lâm nghiệp, Quỹ BVPTTR tỉnh, Ban Dân tộc, Hội Phụ nữ và Hội Nông dân), cấp huyện (các chủ rừng tổ chức, Hạt kiểm lâm), cấp xã (UBND xã) và cộng đồng dân cư thôn. Dựa trên kết quả áp dụng thử nghiệm, một bộ công cụ RESI bao gồm Khung chỉ số và Bộ câu hỏi tham vấn các bên liên quan đã được chọn lọc để tiếp tục thử nghiệm ở các tỉnh khác (Điện Biên, Kon Tum, Sơn La và Kiên Giang).

Theo RESI, mức độ sẵn sàng và tính phù hợp của bối cảnh môi trường - xã hội địa phương cho thực hiện REDD+ có thể được kiểm chứng dựa trên 04 hợp phần (chỉ tiêu lĩnh vực) chính như sau:

- **Hệ thống chính sách - pháp luật hỗ trợ:** bao gồm tập hợp các chỉ số giúp phản ánh, đánh giá mức độ sẵn có của các chính sách, quy định hỗ trợ cho xây dựng và thực hiện REDD+ tại địa phương.

- **Nền tảng tổ chức và thể chế hỗ trợ:** bao gồm tập hợp các chỉ số giúp phản ánh, đánh giá khả năng đáp ứng và sẵn sàng của các bên liên quan, các cơ cấu và cơ chế về QLVR sẵn có tại địa phương khi thực hiện REDD+.
- **Hiện trạng môi trường địa phương cho REDD+:** bao gồm các chỉ số cơ bản giúp **đánh giá mức độ phù hợp** của các yếu tố “môi trường” địa phương thỏa mãn điều kiện ưu tiên thực hiện dự án REDD+.
- **Hiện trạng xã hội địa phương cho REDD+:** bao gồm các chỉ số cơ bản giúp nhận diện và **đánh giá mức độ rủi ro** của các yếu tố “xã hội” địa phương có thể ảnh hưởng hoặc bị ảnh hưởng đến hoặc bởi kết quả thực hiện REDD+.

Cấu trúc bộ chỉ số RESI bao gồm: 04 chỉ tiêu lĩnh vực, 21 chỉ số, 72 tiêu chí và một bộ công cụ thu thập thông tin và đánh giá với 149 câu hỏi lớn. Mỗi câu hỏi sẽ có các lựa chọn trả lời tương ứng với thang điểm từ 0 – 100. Tất cả các câu hỏi đều sẽ được tính vào kết quả đầu ra của chỉ số RESI. Điểm số cuối cùng là điểm trung bình của tất cả các câu hỏi.

Căn cứ vào kết quả cuối cùng, mức độ sẵn sàng cho thực hiện REDD+ sẽ được chia ra thành 3 nhóm:

1

Đã sẵn sàng (điểm trung bình: 100 – 67): những tỉnh trong nhóm này có tương đối đầy đủ các điều kiện về chính sách, thể chế, tổ chức thực hiện cũng như các điều kiện môi trường, xã hội thích hợp để thực hiện REDD+.

2

Sẵn sàng một phần (điểm trung bình: 66 - 34): những tỉnh thuộc nhóm này đã có những điều kiện nhất định, nhưng vẫn còn những hạn chế trong điều kiện của một hoặc nhiều hợp phần chính: chính sách, thể chế, môi trường và xã hội để có thể thực hiện REDD+.

3

Chưa sẵn sàng (điểm trung bình: 33 - 0): Những tỉnh thuộc nhóm này đang ở mức thấp nhất, chưa có/hoặc không có những điều kiện cơ bản cần thiết để có thể thực hiện triển khai REDD+.

Đánh giá thí điểm RESI tại Việt Nam: những kết quả chính

Bộ chỉ số RESI và bộ công cụ đánh giá được thử nghiệm tính khả thi tại Lâm Đồng và thí điểm áp dụng tại 04 tỉnh: Điện Biên, Kon Tum, Sơn La và Kiên Giang trong năm 2014.

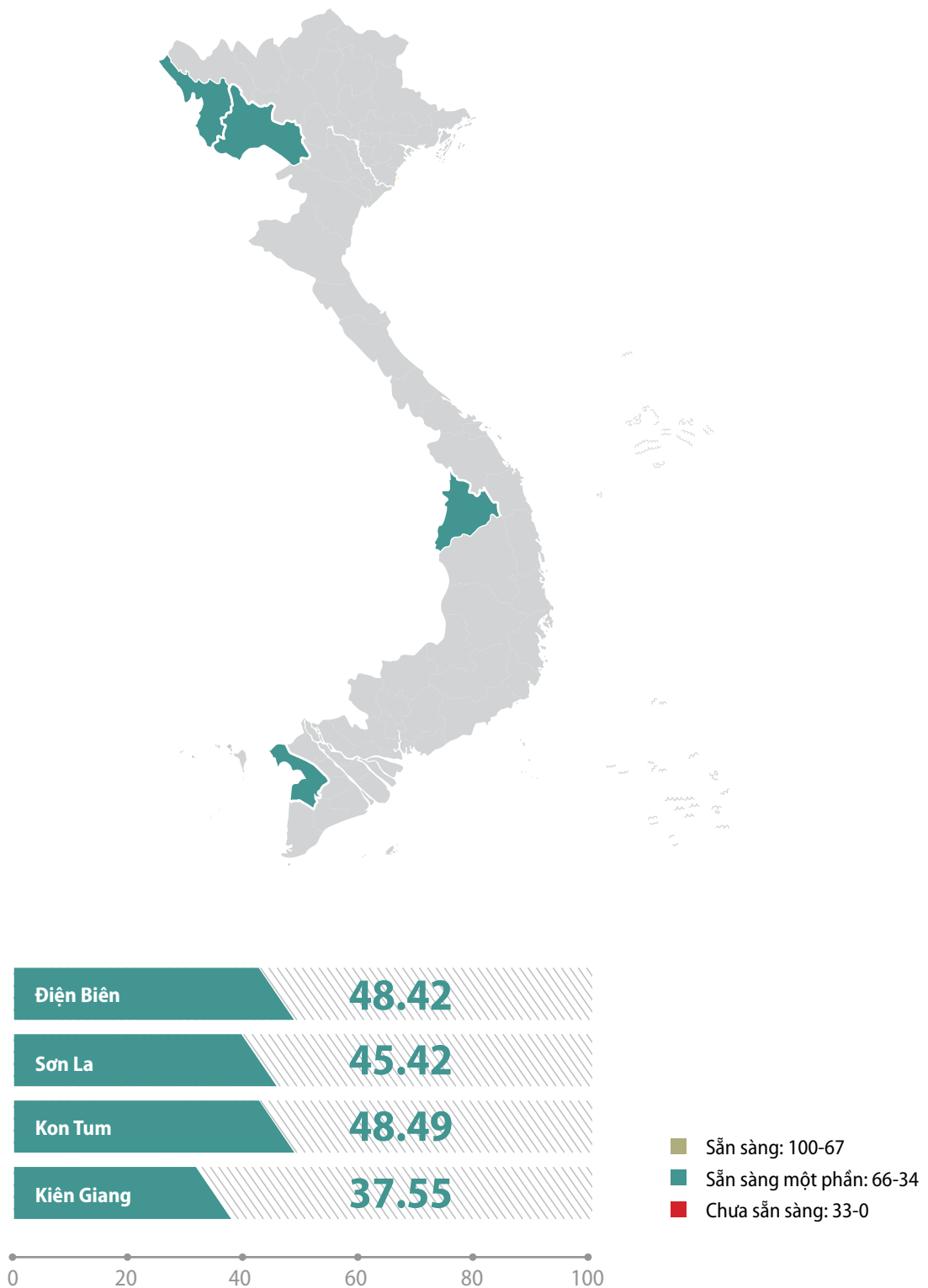
Kết quả đánh giá RESI đã chỉ ra rằng:

- Dù chưa từng có kinh nghiệm liên quan đến REDD+ hay chi trả dịch vụ môi trường rừng (PFES) như Kiên Giang, chưa thực sự triển khai dự án REDD+ như Sơn La, đã có một số kinh nghiệm thực hiện REDD+ như Kon Tum, hay đã có chương trình hành động REDD+ cấp tỉnh như Điện Biên, các tỉnh này đều đang ở **mức sẵn sàng một phần hoặc gần như chưa sẵn sàng** khi còn quá nhiều hạn chế để thực hiện REDD+ một cách hiệu quả, cũng như tiềm ẩn rất nhiều rủi ro.
- Lợi thế lớn nhất của các tỉnh khi triển khai thực hiện REDD+ ở Việt Nam hiện nay chính là vốn rừng tự nhiên. Các tỉnh thí điểm đều có tỷ lệ che phủ rừng cao (Kon Tum: 65.15%, Sơn La: 44.6% và Điện Biên: 40.2%), trong đó rừng tự nhiên đều chiếm trên 90%. Riêng Kiên Giang, diện tích rừng ngập mặn lớn, vốn được coi là loại rừng có tiềm năng tích trữ cacbon lớn nhất khu vực nhiệt đới, trở thành lợi thế làm tăng khả năng cạnh tranh của Kiên Giang trong quá trình lựa chọn địa điểm tối ưu để triển khai REDD+.
- Chi tiết đánh giá đối với từng chỉ tiêu đều chỉ ra những mặt mạnh và mặt yếu khác nhau giữa các địa phương. Có một số vấn đề lớn được xác định là thách thức chung nhất của các tỉnh hiện nay khi xem xét triển khai, thực hiện REDD+, đó là: vai trò yếu thế của kinh tế lâm nghiệp; hệ thống giám sát – đánh giá theo dõi diễn biến rừng chưa hoàn thiện; thiếu chia sẻ thông tin một cách minh bạch và trách nhiệm giải trình; hệ thống quyền sở hữu, tiếp cận và hưởng lợi từ tài nguyên rừng không rõ ràng và phức tạp, vấn đề về sự tham gia một cách đầy đủ và có ý nghĩa của các bên liên quan.

Kết quả đánh giá chỉ số môi trường – xã hội cho REDD+

Thông tin và kết quả đánh giá resi xem chi tiết tại: www.nature.org.vn/resi/vi

Biểu đồ 1 - Điểm đánh giá RESI tổng hợp các tỉnh

Biểu đồ 2 – Điểm đánh giá RESI thành phần của các tỉnh

Bộ chỉ số RESI: ý nghĩa thực tế và cơ hội phát triển

Quá trình xây dựng, thử nghiệm và thí điểm đánh giá bộ chỉ số RESI trong thực tế đã cho thấy những ý nghĩa mà kết quả của bộ chỉ số này có thể đem lại. Cụ thể:

- Các nhà hoạch định chính sách có thể sử dụng kết quả đánh giá RESI như một tài liệu tham khảo trong quá trình ra quyết định, dự báo, lập kế hoạch giám sát – đánh giá mức độ thành công hoặc rủi ro khi triển khai thực hiện REDD+ tại địa phương
- Quá trình thực hiện đánh giá RESI sẽ giúp hệ thống hóa lại và cung cấp thông tin đầu vào hữu ích cho quá trình xây dựng kế hoạch hành động REDD+ cấp tỉnh; cũng như xây dựng các hệ thống đảm bảo an toàn phù hợp với bối cảnh cụ thể của địa phương từ trước khi các dự án, hoạt động REDD+ được triển khai.
- Căn cứ trên kết quả đánh giá RESI, các nhà đầu tư (nhà tài trợ quốc tế, chính phủ, tổ chức phi chính phủ, nhà đầu tư tư nhân...) có thể so sánh ưu thế giữa các địa phương khi lựa chọn địa bàn thực hiện REDD+ nhằm đảm bảo các chi phí cơ hội và rủi ro được hạn chế đến mức thấp nhất.

Bộ câu hỏi chi tiết để thu thập thông tin và đánh giá các chỉ số, tiêu chí cũng rất hữu ích trong việc chỉ rõ các ưu điểm, nhược điểm ở từng khía cạnh cụ thể khi triển khai và thực hiện REDD+ trong tương lai tại cấp tỉnh. Đây cũng sẽ là tiền đề giúp đưa ra được các khuyến nghị sửa đổi, nâng cao năng lực...để giúp các địa phương đạt mức sẵn sàng cao hơn khi thực hiện REDD+.

Trong bối cảnh cụ thể của Việt Nam, bộ chỉ số RESI hứa hẹn sẽ mang lại những đóng góp tích cực trong quá trình xây dựng Kế hoạch hành động REDD+ cấp tỉnh, vốn được xác định là trọng tâm trong Kế hoạch hành động REDD+ quốc gia, giai đoạn 2016 – 2020; cũng như cung cấp hệ thống cơ sở dữ liệu về REDD+ giúp nâng cao nhận thức và năng lực kỹ thuật về REDD+ cho cán bộ địa phương (2011 – 2015), xây dựng hệ thống giám sát – đánh giá và hệ thống thông tin đảm bảo an toàn môi trường – xã hội theo đúng nội dung của Chương trình hành động quốc gia về REDD+ của Việt Nam giai đoạn 2011-2020 (*Quyết định 799/2011/QĐ-TTg, ngày 27/06/2011*).

Tài liệu này là một kết quả của dự án “Nghiên cứu và nâng cao năng lực về REDD+, sinh kế và tính dễ bị tổn thương ở Việt Nam: Xây dựng các công cụ phân tích xã hội và quy hoạch phát triển” do Quỹ Khoa học Quốc gia Hoa Kỳ (National Science Foundation – NSF) và Cơ quan Phát triển Quốc tế Hoa Kỳ (USAID) tài trợ. Dự án được thực hiện từ năm 2012 – 2015 bởi Trung tâm Con người và Thiên nhiên (PanNature), Trung tâm Nghiên cứu Tài nguyên và Môi trường (CRES, thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội), tổ chức Tropenbos International tại Việt Nam, cùng sự hỗ trợ kỹ thuật từ PGS. TS. Pamela McElwee từ Đại học Rutgers (Hoa Kỳ).

Ấn phẩm này được xuất bản với sự hỗ trợ của

Mọi vấn đề liên quan đến ấn phẩm xin vui lòng liên hệ:

TRUNG TÂM CON NGƯỜI VÀ THIÊN NHIÊN

Địa chỉ: số 24 H2, Khu đô thị mới Yên Hòa, phường Yên Hòa, quận Cầu Giấy, Hà Nội

ĐT: (04) 3556-4001 – **Fax:** (04) 3665-8941

Email: contact@nature.org.vn

Website: www.nature.org.vn

Trang tin Con người và Thiên nhiên:

www.thiennhien.net

Thiết kế & sáng tạo: AdmixStudio.com (info@admixstudio.com)